

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky

Učebné osnovy

pre denné a večerné nadstavbové štúdium

ESTETICKÁ VÝCHOVA

**Schválilo Ministerstvo školstva SR 3. 6. 1998 pod číslom 1319/98-41
s platnosťou od 1. 9. 1998**

CIELE

Cieľom estetickej výchovy ako výchovného predmetu je plniť kreatívnu, kultivačnú, poznávaciu, integračnú a praktickú funkciu, pomáhať pri hodnotovej orientácii, nabádať k tvorivosti a formovať postoje žiakov.

Súčasná estetika a teória umenia sa snažia nájsť objektívne kritériá, základ estetických hodnôt, ktorý by umožňoval objektivizovanejšie stanoviť to, čo je estetická hodnota. Ide tu jednak o vzťah hodnotiaceho subjektu k hodnotenému objektu, súčasť všeobecného sveta materiálnych a duchovných hodnôt, prostredníctvom ktorej si človek uvedomuje svoj vzťah k objektívnej realite, a tým si ju aj duchovne osvojuje, ako aj o historicky premenný fakt, závisiaci od vývinu spoločenského vedomia, pretože je podmienená estetickými normami, ktoré sa menia.

Cieľom vyučovania estetickej výchovy je:

- kultivácia osobnosti absolventa určitého učebného odboru, u ktorého sa má pomocou tohto predmetu vytvárať a rozvíjať schopnosť orientovať sa v estetických a umeleckých hodnotách na základe vlastných estetických zážitkov a skúseností,
- rozvíjať systém vyjadrovacích, integračných a hodnotiacich schopností, kreativity, vkusu, názorov a postojov,
- kultivácia estetického cítenia a tvorivej fantázie, schopnosti výtvarno-esteticky vnímať, prežívať, hodnotiť,
- rozvíjať schopnosť žiakov vyjadrovať vlastný postoj k svetu, utvárať si estetické hodnotové kritériá ku skutočnosti a k umeniu – rozvíjať slobodnú tvorivú osobnosť.

OBSAH

Obsah predmetu sa pri poznávaní konkrétnych umeleckých diel upriamuje na osvojovanie si základných poznatkov z oblasti estetiky a teórie umenia, na vývoj štýlov v jednotlivých umeniach. Žiaci sa oboznamujú aj s najvýraznejšími predstaviteľmi umenia a s komplexným pohľadom na myšlienkové prúdy a estetické názory jednotlivých epoch, pričom sa stále ozrejmuje spoločenská úloha umenia a estetická vôbec.

Obsah rozčlenený do rámcových tematických okruhov nie je striktno stanovený. Pri jeho sprostredkovaní je dôležitý dôraz na analýzu vybraných reprezentatívnych umeleckých diel podľa zvoleného variantu. Analýza spočíva v sprístupňovaní výrazových prostriedkov „reči“, „jazyka“ daného umeleckého druhu, je krokom k výcviku zručností narábať sa ním a používať ho tak, aby študent prenikol do spôsobu zobrazovania skutočnosti v danom druhu umenia.

Obsah nadväzuje na zručnosti a poznatky ZŠ (Hv, SjL, D atď), ako aj špecifického učebného odboru. Rozširuje, prehĺbuje a integruje poznatky žiakov v oblasti umeleckého estetického, vedie ich aj ku samostatnému vzdelávaniu v uvedenej oblasti, rozvíja schopnosť žiakov nachádzať paralely medzi jednotlivými druhmi umenia.

Výber obsahu možno realizovať rôznymi individuálnymi spôsobmi podľa dispozícií, kvalifikácie vyučujúceho a záujmov žiakov v triede tak, že:

- dôraz sa môže položiť na výtvarné umenie a architektúru (a pritom robiť paralely s ostatnými druhmi umenia)
- dôraz možno klásť na hudbu (a pritom robiť paralely s ostatnými druhmi umenia)
- dôraz možno položiť aj na dramatické umenie (a pritom robiť paralely s ostatnými druhmi umenia)

- ťažiskom môže byť aj syntetický pohľad na umelecký a duchovný život konkrétneho historického obdobia

Slovenské a české umenie odporúčame vysvetľovať v kontexte príslušných umeleckých prúdov. Aktuálnemu kultúrnemu daniu je potrebné venovať náležitú pozornosť.

Obsah tvorí niekoľko vzájomne sa prelínajúcich tematických okruhov. Vyučujúci si ich môže upraviť podľa individuálnych podmienok v škole a vlastných schopností v súlade s cieľom vyučovania. Treba ich zamerať na profil učebného odboru, ktorý žiaci v predchádzajúcom štúdiu ukončili.

V jednotlivých tematických okruhoch sa uvádzajú iba typické príklady a hlavní predstavitelia umeleckých smerov. Výber z nich, resp. zaradenie iných je v kompetencii učiteľa. Vyučujúci nemusí dodržiavať chronológiu historických období. Môže svoj výklad odvíjať od umenia súčasnosti, alebo podľa vlastného zamerania či regionálnej kultúrnej dominanty (napr. architektonickej) začať daným obdobím a postupne ukázať, čo mu predchádzalo a ako sa umenie vyvíjalo ďalej. Výklad základných pojmov sa nezaraďuje na začiatok vyučovacieho cyklu, ale až na obdobie, keď už žiaci získali dostatok praktických skúseností v styku s umením a s estetickým.

Prehľad tematických okruhov

PRAVEK

Doba kamenná, bronzová, železná – informatívne. Počiatky rozvoja umenia. Prehistorické jaskynné a skalné maľby. Počiatky architektúry. Nálezy na našom území (Věstonice ...). Keltské obdobie na Slovensku. Vznik hudby. Hudba a náboženský kult. Obradová funkcia hudby.

ANTIKA

Grécko: charakteristika obdobia a myslenia, miesto umenia v spoločnosti a výchova, architektúra, výtvarné umenie, divadlo, rečníctvo, hudba.

Rím: charakteristika obdobia a myslenia, miesto umenia v spoločnosti a výchove, architektúra, výtvarné umenie, divadlo, rečníctvo, hudba.

Ohlasy u nás, archeologické nálezy a ich význam.

BYZANTSKÉ UMENIE

Charakteristika obdobia a myslenia, miesto umenia v spoločnosti a výchove, architektúra, výtvarné umenie, umenie a liturgia.

Ohlasy u nás. Pamiatky Veľkej Moravy.

ROMÁNSKE OBDOBIE

Zmenené historické, územné a životné pomery, ich vplyv na rozvoj kultúry a myslenia. Staviteľstvo, sochárstvo, maliarstvo, hudba, literatúra. (Miláno, Pisa, Florencia, Benátky). Rozvoj na Slovensku (Skalica, Bítava, Dražovce, Nitra, Diakovce, Spišská Kapitula, ...). Vývoj hudby. Liturgický spev, gregoriánsky chorál. Podoby stredovekého divadla.

GOTIKA

Rozvoj kultúry, umenia a myslenia. Hlavné pamiatky z oblasti stavitel'stva, výtvarného umenia, hudby, literatúry, knižných iluminácií (Remeš, Amiens, Toledo, Strassburg, Kolín nad Rýnom, Siena ...). Raná a vrcholná gotika na našom území (Praha, Košický dóm, Spišský hrad, ...). Neskorá gotika. Mestské pamiatkové rezervácie. Tabuľková maľba. Vývoj hudby. Význam vzniku a vývoja grafickej notácie pre európsku hudbu. Rytierska pieseň. Duchovná dráma. Karnevaly.

RENEŠANČIA

Príčiny vzniku novej filozofie a životného štýlu. Princíp napodobňovania. Renesančná harmónia. Predstavitelia a pamiatky v oblasti stavitel'stva, výtvarného umenia, hudby a literatúry (Florenca, Rím, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael, Tizian).

Pamiatky na území ČR a SR – Červený kameň, Bytča, meštianska architektúra a zachované mestské celky (Levoča, Kremnica, Bardejov, Banská Štiavnica, ...). Princíp viachlasu v hudbe. Viachlas ako dejinná vymoženosť európskeho hudobného myslenia. Slohové dovŕšenie renesancie v diele G. Palestrinu. Renesančná dráma a divadlo.

BAROK, ROKOKO

Barokové protiklady, ich vplyv na rozvoj umenia a estetického myslenia. Hlavní predstavitelia a pamiatky architektúry, výtvarného umenia, hudby, literatúry (Antverpy, Versailles,...).

Pamiatky na území ČR a SR (chrám sv. Mikuláša, Loreta v Prahe – Diezenhoferovci; svetská architektúra – Valdštejnský a Černínsky palác v Prahe, chrámy a paláce v Nitre, Prešove, Jasove, kalvária v Banskej Štiavnici, záhradná architektúra).

Odporúčani autori: D. Velázquez, Rembrandt, P. P. Rubens; Ján Kupecký; Brokoffovci – Ján, Ferdinand Maximilián).

Baroková hudba. Charakteristické znaky hudby J. S. Bacha, G. F. Händla.

Rokoko – vyvrcholenie baroka, odlišnosti.

Odporúčané pamiatky – arcibiskupský palác v Prahe; maliar A. Wateau ... Podoby divadla v období baroka a rokoka.

KLASICIZMUS

Kodifikácia noriem v klasicizme. Anglický a francúzsky klasicizmus. Vzťah rozumu a citu. Vplyv filozofie Diderota, Rousseaua na umenie. Typy klasicistického umenia. Hudba v období klasicizmu. Odporúčani autori: J. Haydn, W. A. Mozart, L. van Beethoven. Divadlo a dramatické umenie v období klasicizmu.

ROZVOJ UMENIA V PRVEJ POLOVICI 19. STOROČIA

Vzťah medzi rozvojom výroby, umením a dobovou filozofiou. Hlavné umelecké smery a školy a ich predstavitelia. Vzťah k ľudovému umeniu. Empír, romantizmus, počiatky realizmu. Odporúčani autori: F. Goya, J. L. David, J. A. Ingres, E. Delacroix ..., Mánesovci – Antonín, Jozef, Quido, J. Bencúr, J. D. Klemens, P. Bohúň ...

UMENIE DRUHEJ POLOVICE 19. STOROČIA

Realizmus, impresionizmus, secesia. Historizujúca architektúra (Hluboká, Národné divadlo ...).

Odporúčaní autori: H. Daumiér, E. Manet, A. Renoir, A. Rodin, ruskí „peredvižnici“, I. J. Repin, V. G. Perov, J. N. Kramskoj, A. A. Serov ... generácia Národného divadla; A. Slavíček, J. V. Myslbek; A. Mucha, L. Medňanský, D. Skutecký, J. Hanula, Ľ. Čordák, G. Mallý, J. Koniarek – vplyv na národné povedomie, konfrontácia so svetovým trendom. Začiatky fotografie.

HUDBA 19. STOROČIA

Rozmach vokálnej hudby a opery, hudobný romantizmus a novoromantizmus. Rozvoj národnej hudby. Odporúčané ukážky z diela F. Schuberta, C. M. Webera, F. Chopina, H. Berlioza, F. Liszta, R. Wagnera, G. Verdiho ... J. L. Bellu; B. Smetanu, A. Dvořáka, M. Glinku, P. I. čajkovského, „mocnej hŕstky“, N. A. Rimského-Korsakova, A.P. Borodina. Impresionizmus v hudbe: C. Debussy.

Divadlo a dramatické umenie v 19. storočí

UMENIE PRVEJ POLOVICE 20. STOROČIA

Rýchle tempo spoločenského rozvoja a jeho vplyv na striedanie smerov v architektúre, maliarstve, sochárstve, hudbe, tanci a dramatických umeniach. Vzťah s filozofiou. Expresionizmus, kubizmus, futurizmus, konštruktivizmus, fauvizmus, surrealizmus.

Odporúčaní autori: Le Corbusier, K. Honzík, D. Jurkovič, E. Munch, H. Matisse, P. Picasso, V. Kandinskij, S. Dali; J. Štursa, V. Špála, J. Zrzavý, M. Benka, Ľ. Fulla, J. Alexy, M. A. Bazovský, J. Kollár, M. Galanda, V. Ihrský, F. Štefunko. Socialistický realizmus (kritické predrevolučné obdobie a zneužitie umenia po víťazstve KS).

Hľadanie novej hudobnej reči – nové tónové systémy: odporúčané ukážky z diela: A. Schönberga, P. Hindemitha, I. Stravinského, B. Bartóka, S. Prokofieva, L. Janáčka, B. Martinů ...

Divadlo a dramatické umenie v 20. storočí

FOTOGRAFIA, FILMOVÉ UMENIE

Syntetický rozmer filmu, význam pre rozvoj kultúry.

UMENIE DRUHEJ POLOVICE 20. STOROČIA

Architektúra, maliarstvo, sochárstvo, hudba, tanec, dramatické umenia, film, TV, video. Odporúčaní autori: M. Chagall, G. de Chirico, M. Ernest, J. Miró, C. Majerník, V. Hložník, K. Sokol ... A. Webern, P. Boulez ... Živé tradície národnej hudby: E. Suchoň, J. Cikker, A. Moyzes ...

ZÁBAVNÉ HUDOBNÉ ŽÁNRE

Populárna hudba. Jazz.

Hudobné divadlo – opereta, muzikál, revue.

SAKRÁLNE UMENIE

Historické a regionálne súvislosti.

ĽUDOVÉ A REGIONÁLNE UMENIE

Ľudová tvorivosť a jej zložky – architektúra, výtvarné umenie, hudba, pieseň, slovesnosť atď. Funkčnosť, pôvodnosť, tradície.

Význam v jednotlivých historických obdobiach a dnes.

Hlavné národopisné oblasti na Slovensku. Skanzeny, umelecké - remeselné dielne. Inšitní umelci.

Kultúrne tradície Slovákov v zahraničí.

Kalendárne a cirkevné obrady.

MIMOUMELECKÉ ESTETIČNO

Estetika práce, estetický vzťah človeka k práci, práca a estetické životné prostredie. Estetický tvar, účelnosť a hodnota pracovných nástrojov. Práca a umenie. Vzťah techniky a umenia. Zákonitosti prírody a ich využitie v architektúre. Vznik a rozvoj dizajnu. Úžitkové umenie. Prírodné prostredie a jeho estetické kvality. Urbanizácia a ekológia ...

ZÁKLADNÉ POJMY ESTETIKY A VIED O UMENÍ

Umenie, umelecký druh, žáner, škola; krása, škaredosť, vznešeno, tragično, komično; tradícia, kreativita, vkus, gýč ... Prehľad hlavných období a smerov vývoja umenia a estetického myslenia. Úloha umenia v dejinách našich národov, Európy ... Vzťah medzi umeleckým estetickým a kultúrou správania, bývania, práce, prostredia ...

Aktuálne otázky súčasného umenia a kultúry

PROCES

Pri sprístupňovaní obsahu odporúčame voľbu takých metód, ktoré podporujú aktivitu žiakov. Treba vytvárať podmienky, ktoré umožnia zaoberať sa na hodinách aj praktickými umeleckými činnosťami, umožňujúcimi rozvoj reprodukčných a kreatívnych zručností, lepšie porozumenie princípov tvorby a posilňujú estetické vnímanie. Aktivitou je však aj vlastné vnímanie umeleckého diela, prírody, okolitého sveta a ich hodnotenie.

Odporúčame, aby sa na hodinách pracovalo výlučne s konkrétnym materiálom: reprodukcie významných diel jednotlivých umeleckých druhov, žánrov a smerov, významných kultúrnych pamiatok, historických staviteľských objektov.

Pri riadení výchovnovzdelávacej činnosti odporúčame využívať variabilný súbor metód a organizačných foriem práce. Efektívne je používanie kombinácií slovných metód (rozhovorov, výklad, rozprávanie, beseda) s názornými metódami (demonštrácia, pozorovanie) a praktickými činnosťami (samostatná tvorivá práca, experimentovanie, individuálne poznávanie umeleckého a mimoumeleckého estetického).

Metódy a práce budú v koordinácii s prirodzenými individuálnymi schopnosťami žiakov s dôrazom na predstavivosť, cieľavedomé sústredené vnímanie, analýzu a syntézu estetických zážitkov, sledujúc tak rozvoj zážitkovej sféry osobnosti.

Pri práci na hodinách odporúčame vychádzať z priamych i zo sprostredkovaných zážitkov žiakov cez umelecký text, drámu, film, hudbu, výtvarný objekt a smerovať k zovšeobecňovaniu a poučeniu, k integrovaniu doterajších znalostí, k transformácii získaných schopností do iných oblastí.

Okrem klasického typu vyučovacej hodiny odporúčame častejšie uplatňovať zvláštne organizačné formy (návštevy výstav, múzeí, ateliérov, koncertov, divadelných predstavení, pamätných miest, architektonických pamiatok a pod.) v úzkej spätosti s regionálnymi možnosťami.

Pri organizácii vyučovania sa bude klásť dôraz najmä na motiváciu pred sprístupňovaním obsahu a na vytváranie dostatočného časového priestoru na individuálnu a skupinovú činnosť žiakov. Odporúčame delenie tried a predmet neklasifikovať.